
СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 7 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 2 травня 2025 р.

Прийнято до друку: 5 травня 2025 р.

email: lidiia.zelinska@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0735-9836>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-72-75](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-72-75)

Зелінська Л. В. Як читати роман “Улісс” Джеймса Джойса: методичні настанови студентам англійської філології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 72–75.

УДК: 37.02: 821.111

Зелінська Лідія Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»

ЯК ЧИТАТИ РОМАН “УЛІСС” ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА: МЕТОДИЧНІ НАСТАНОВИ СТУДЕНТАМ АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Мета. Виявити ключові підходи до читання та розуміння постмодерного роману “Улісс” Дж.Джойса і показати на фрагментах твору, як вони допомагають читачеві відкривати підтекст, інтегрувати зміст, отримувати естетичну насолоду від самостійного структурування тексту.

Матеріали і методи. У статті використано фрагменти з 2-го та 11-го розділів роману “Улісс” Дж.Джойса. На прикладі фрагментів показано важливість пам'ятати художні деталі, розпізнавати їх через великі проміжки тексту, об'єднувати асоціації “потіку свідомості” в єдиний зміст. Науковими методами дослідження є рецептивна естетика і феноменологічна критика. Рецептивна естетика утверджує права читача на створення “власного тексту”. Феноменологічна критика вивчає феномен читача загалом, осмислює проблеми читання, неусвідомлені реципієнтом.

Результати. Завдяки обраним науковим методам було проаналізовано основні помилки читання постмодерного тексту, внаслідок котрих знакових роман XX сторіччя міг опинитися під загрозою непрочитання, випасти з освіти студента англійської філології. Щоб читання твору принесло максимум користі студентам та особам, котрі самотужки опановують “Улісс” Дж.Джойса, подані конкретні рекомендації: встановлювати темпоритм читання відповідний уяві та розумінню тексту, не “конденсувати значення”, опрацьовувати гіпертекст, пам'ятати деталі, бути гнучким до асоціативної зміни тем у “потіці свідомості”, зв'язати на неформлену “переддумку” в “потіці свідомості”, інтегрувати зміст і поєднувати його з художньою формою, порівнювати текст мовою оригіналу з україномовним перекладом, загалом розвивати когнітивні здібності.

Висновки. У статті подано ключові підходи до вироблення навичок продуктивного читання роману “Улісс” Дж. Джойса. Враховуючи, що його стильова структура відображає чи не всю літературну спадщину людства (епічні, ліричні і драматичні жанри, стильову палітру, техніки мистецтва та засобів масової інформації, неконвенційний синтаксис), в майбутньому потрібно як деталізувати запропоновані підходи, так і розробляти нові.

Ключові слова: роман, читач, рецепція, “потік свідомості”, гіпертекст, художня деталь, зміна тем, інтеграція змісту та форми.

Lidiia Zelinska,
PhD in Philology, Associate Professor at the Department
of English Language and Literature,
National University of Ostroh Academy

HOW TO READ JAMES JOYCE'S NOVEL "ULYSSES": METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR STUDENTS OF ENGLISH PHILOLOGY

Objective. This article reveals the key approaches to reading and understanding the postmodern novel *Ulysses* by J. Joyce, and show in a fragment of the work how they help the reader discover the subtext, to combine content, to receive aesthetic pleasure from the independently constructed integrity of the text.

Materials and Methods. The article uses fragments from chapters 2 and 11 of the novel “*Ulysses*” by J. Joyce. Selected fragments of the text show the importance of remembering artistic details, recognizing them through large gaps in text, to combine “stream of consciousness” associations into a single meaning. The scientific methods of research are receptive aesthetics and phenomenological criticism. Receptive aesthetics asserts the reader's rights to create “their own text”. Phenomenological criticism studies the phenomenon of the reader in general, comprehending the problems of reading that are not realized by the recipient.

Results. Scientific methods helped analyze the main errors in reading a postmodern text. They could completely damage the reading of the iconic novel of the 20th century. The novel could have fallen out – partially or completely – of the education of an English philology student. To ensure that reading the work brings maximum benefit to students and individuals who are independently mastering J. Joyce's “*Ulysses*”, specific recommendations are provided: set a reading tempo appropriate to the imagination and understanding of the text, not to “condense meaning”, to process hypertext, remember artistic details, be flexible to associatively change topics in the “stream of

consciousness”, to take into account the unformed “forethought” in the “stream of consciousness”, integrate content and combine it with artistic form, compare the text in the original language with the Ukrainian translation, to develop cognitive abilities in general.

Conclusions. *The stylistic structure of the work encompasses the entire literary heritage of humanity: epic, lyrical and dramatic genres, stylistic diversity, art techniques and media, unconventional syntax. Future research on this topic should detail the proposed approaches and develop new ones.*

Keywords: *novel, reader, reception, “stream of consciousness”, hypertext, artistic detail, change of themes, integration of content and form.*

Вступ. Роман “Улісс” ірландського письменника Дж.Джойса визнаний знаковим твором ХХ ст., однак, має складну читачку долю – мінімальний відсоток реципієнтів, котрі можуть і хочуть заглибитися в текст, пізнати його зміст і форму. Культура ХХІ ст. – гіпердинамічна, інформаційно інтенсивна, при перевазі лапідарних висловів, візуальних кліпових рядів, – тим більше ускладнює сприйняття об’ємного твору, написаного в стилі “потoku свідомості”. Як зберегти культурні цінності минулого, як навчити читати твір, “орієнтований на автора”, тому “езотерично замкнений, недоступний” (Зубрицька, 2004: 27)?

Постановка проблеми. Експериментальна природа постмодерного літературного твору потребує специфічних навичок читання, більш складних, аніж література конвенційна, себто звичайна для реципієнта, котрий має до автоматизму відпрацьовані канали освоєння сюжету. Проблема полягає в тому, щоб студенти старших курсів спеціальності англійська мова і література змогли усвідомити необхідність вироблення нових навичок – “нелінійний” спосіб читання: кружляючи між абзацами, розмірковуючи в паузах, заповнюючи лакуни змісту, самостійно укладаючи структури і найголовніше – не очікуючи від тексту емоційного захоплення, а постійно розпізнаючи “хто є хто”.

Актуальність дослідження. Досвід Дж.Джойса як мислителя вільного, без автоцензури важливий для інформаційної епохи ХХІ ст., щоб розвивати критичне мислення: розуміти неоднозначність, мінливість, недомовленість повідомлень; розпізнавати “маски”, що ховаються під різноманітними стилями і жанрами; зважати на приховані деталі тексту і з них формувати зміст.

З іншого боку, Дж. Джойс у романі закодовує міфологічний світогляд (під впливом “філософії духу” Дж. Б. Віко на основі його досліджень, зокрема, поем Гомера), який є результатом творення світу мовою і пізнання людини себе у ньому – власноруч створеному світі; процес, коли “через нерозуміння вона робить речі із себе, а завдяки перетворенню на речі вона стає людиною” (Віко, 2017: 157). Роман “Улісс” розширює звужений діапазон світовідчуття нашого сучасника, органічно зрощуючи шари міфотворення і раціонального мислення в “потoci свідомості”.

Мета статті полягає у виявленні ключових підходів до розуміння постмодерного роману “Улісс” Дж. Джойса, на основі котрих сформулювати нові навички читача:

- розуміти “потік свідомості” героїв як їх пристосування до реальності;
- налаштуватися на багатозадачність (автор розвиває одночасно декілька рівноцінних за значенням тем);
- надавати значення деталям (читати гіпертекст) і таким чином інтегрувати зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою читача в епоху модернізму і постмодернізму займалися філософи, культурологи, публіцисти, філологи. Так, зокрема, Х. Ортега-і-Гасет, засновники рецептивної критики Г. Р. Яусс та В. Ізер, П. Рікер, в українському літературознавстві – М. Зубрицька, М. Моклиця, В. Габор. Чому відбувається комунікативний розрив між реципієнтом та твором мистецтва, – на це питання давали різні відповіді: 1) нове мистецтво усуває людський фактор, є більш абстрактним, показує “нелюдські” стосунки (Ортега-і-Гасет, 1994: 244); 2) читач повинен стати суб’єктом сприймання (Ізер, 1996: 263), творчим інтерпретатором (Ricoeur, 1991: 468), інакше не відбудеться інтеграції. Відповідь Х. Ортега-і-Гасета не підходить до роману “Улісс” Дж.Джойса, оскільки письменник гіперреалістичний у показі людської природи, отже, притягує, а не усуває людський фактор.

Щоб блокувати неприязнь внаслідок нездатності зрозуміти твір, щоб реципієнти не відчували себе приниженими, і “відчуття неповноцінності” не компенсували “обуренням як самозахистом” (Ортега-і-Гасет, 1994: 240), треба знайомити їх із засадами рецептивної естетики, а також теорії “потoku свідомості” В. Джеймса, що разом із концепцією Дж. Б. Віко вплинули на стиль автора “Улісс”.

Виклад основного матеріалу. Отже, підготовка до читання роману полягає у зміні позицій: із пасивного (слухняного) споживача – на дослідника. А це відповідно різні функції: отримувати розвагу чи виконувати працю. “Рецептивна естетика надає привілей читачеві у парадигмі “текст/читач” і наділяє його когнітивною та афективною здатністю творити з даного тексту власний текст” (Фізер, 1996: 261). У романі Дж.Джойса читач справді розвиває когнітивні здібності, однак афективні – приглушує, адже емоційно не є втягнутим у сюжет. Це чи не головна причина комунікативного розриву, який не тільки не сприяє творенню власного тексту, але і співавторству також.

Стати читачем-дослідником експериментального твору, на наше переконання, заохотять фундаментальні засади “потoku свідомості”, відкритого американським психологом-прагматиком В. Джеймсом. Психолог вважав (і нині його теза підтримана, зокрема, американським нейробіологом і нейропсихологом Р. Сапольскі), що свідомість з’явилася остільки, оскільки є корисною для виживання людини. За своєю природою є плинна, тому що реальність постійно змінюється. Якби свідомість не була плинною, то не була б відповідною реальності і відтак – корисною (James, 1892, 151-176). Почуття прагматизму в читача “Улісс” – здобути навички виживання в інформаційну епоху – можуть мотивувати його до читання-дослідження, яке тренує пам’ять, уважність, вміння інтегрувати розкидані деталі. А вже на основі набутих навичок проявляється естетичний предмет твору.

Дж. Джойс показує, як реальність 16 червня 1904 року для Стівена Дедала змінює британець Гейнс, а для Леопольда Блума – продюсер концертів його дружини Бойлан; яким чином головні герої пристосовуються до нової реальності (Леопольд – вирішує замінити Бойлана на Стівена, а той – проходить психологічну сепарацію з матір’ю). Першому – план не вдался, а другий досягнув довгожданого результату. Однак, минуло головних героїв – особисте і суспільне – постійно дає про себе знати (спогоди, уявлення, галюцинації, думки, асоціації). Щільність внутрішньої реальності значно сильніша за зовнішні обставини – ускладнює адаптацію персонажів.

Читач повинен розуміти, що його проблема сприймання тексту віддзеркалює таку ж складність буття героїв. Ні читач, ні герої не мають нікого, хто б їм допоміг структурувати власний “потік свідомості”, логічно з’ясувати парадокси. Оповідач або взагалі відсутній, або в обмеженій функції портретиста-пейзажиста, або лише як тінь якоїсь теми. Однак, Дж.Джойс “запрошує нас сприймати не хаос, а безконечно складний лад” (Ricoeur, 1991: 468). Підкреслю, необхідно укласти лад (потрійної тавтології тут не уникнути) з прагматичною метою здобути навички “виживання” в інформаційну епоху.

Яким чином це робити? Послідовність елементів (значна кількість тем) та їх взаємні зв’язки в романі “Улісс” лише на перший погляд здаються випадковими, а тому хаотичними. Тим більше, що “потік свідомості” – це не лише щось оформлене, проявлене досвідом, а те, що формується щойно – передчуття, переддумка, яку Дж.Джойс фіксував уламком слова чи образу. Однак, навіть серед обломків і оформлених елементів є певна повторюваність, ритмічність – треба її помітити.

Наприклад, фрагмент з 11 розділу: “*Блудне темне око* (в оригіналі: *Bloowhose dark eye* (Joyce, 2022: 334) *прочитало ім’я: Арон Фігатнер* (в оригіналі: *Aaron Figatner’s name* (Ibid. 334); вказаним кольором очей оповідач-портретист нагадує про тему антисемітизму, розпочату в 2-му розділі директором школи Г.Дізі) *Чому я завжди вимовляв це прізвище як Фігожер? Мабуть тому, що так звучить, наче він жере фігі*. (Перехід від оповідача до внутрішнього монологу безпосередній; в оригіналі: *Gathering figs, I think* (Ibid. 334), перекладач попередньо змінив прізвище, і зараз розвиває негативну конотацію – “жере фігі”, а не “збирає фігі” – що, парадоксально, посилює тему антисемітизму від імені самого ж єврея) *А Проспер Лоре – це прізвище гугенотське*. (Поруч крамниці єврея знаходиться крамниця француза, а далі – італійця: Блум насолоджується відчуттям себе “своїм” в ряду з іншими) *На вітрині крамниці Бассі Блумові темні очі придивилися до зображення святих дів*. (Оповідач іронічно направляє “темряву” до “світла” і навпаки) *Сині одежі, під ними біле тіло, прийдіть до мене*. (Блум оцінює фігурки з вітрини чуттєво-тілесно, асоціює до них ті слова Ісуса Христа, що передбачають контакт) *Вірають, що вона бог, чи, може, богиня*. (Плутає статі – проривається із підсвідомості особиста колізія) *Та, що сьогодні. Я не роздівився*. (Блум у 4-му розділі ловив момент, коли дама, оголивши ніжки, сідала в кеб, та трамвай перешкодив) *Заговорив той хлопець. Студент. Потім він із Дедаловим сином. Можливо, це був Мулліган*. (Згадує випадкову зустріч зі Стівеном в 7-му розділі, тут селекціонує враження, несвідомо формує план дій) *Гожі діви. Саме це й приваблює наших шалапутів – її біле тіло*” (Джойс, 2015: 250). (У 9-му розділі Блум ховався від Бойлана у музеї з античними статуями, тут об’єднує враження від творів класики, маспродукції з пишним тілом дружини).

Отже, у фрагменті тема антисемітизму повторена двічі; поєднана з темою жінки і вирізненням цілі – Стівена як темою сина чи бізнеспроекту. Оскільки “потік свідомості” є щільним, то переплетення тем відбувається у суміжних реченнях, через що текст може видаватися незв’язним, а звідси – абсурдним. Щоб не потрапити в пастку однозадачності, треба на початку читання роману “Улісс” усвідомити множину тем і вести їх протягом усіх розділів. З іншого боку, необхідно розуміти, що “речення не вміщує в собі тільки повідомлення, /.../ а націлюється на щось, що є поза тим, про що воно говорить” (Ізер, 1996: 265).

Також важливо, щоб читач давав право героєві відволікатися на інші теми і без роздратування йшов услід, чи краще сказати, плив, бо такою є природа “потіку свідомості”. Дж. Джойс руйнує наші традиційні звички читання літератури “чіткого пояснення” (тут і вже), натомість пропонує літературу “розмитого здогадування”, збираючи деталі звідусіль і не зразу. А думкою Стівена з 2-го розділу автор підкреслює християнську природу літератури загадок-притч.

Якщо читач звик скорочувати, “конденсувати значення” (Інгарден, 1996: 145) і такий процес відбувається в нього несвідомо, то роман “Улісс” буде недоступним передусім тому, що втрачатимуться нюанси. У вище аналізованому фрагменті автор актуалізує деталі з 2, 4, 7, 9-го розділів. Тема антисемітизму (“темрява в їхніх очах”) почалася ще до появи Блума, в розмові між директором школи і вчителем історії: “*They sinned against the light, Mr Deasy said gravely. And you can see the darkness in their eyes. And that is why they are wanderers on the earth to this day*” (Joyce, 2022: 41). У перекладі: “Вони согрішили супроти світла, – проголосив містер Дізі. – І ви можете побачити темряву в їхніх очах. І саме тому вони блукають по цій землі, як неприкаяні” (Джойс, 2015: 34). Отже, “темні очі” – це не чорні очі. Однак, той факт, що вчитель історії Стівен не антисеміт, нічого не означатиме особисто для Блума – його пристосування до реальності.

Згадуючи події з попередніх годин, Блум як рекламний агент не хвилюється професійною проблемою: провалом домовленості з клієнтом. Найбільшим подразником є жіноче тіло і чому саме так Дж.Джойс розкрив уже в 4-му розділі. У вибраному фрагменті подразник, внаслідок впливу реальності, переплітає з християнством та античністю. Отже, разом чотири теми у невеликому фрагменті.

Під час його читання емоції не з’являються – тут не відбувається безпосередньої сутички чи контакту між персонажами. Є лише натяки на ксенофобію, сексуальні бажання, асоціація з християнством. В усіх випадках автор іронізує. У наступних 12 і 13-му розділах буде сутичка між чоловіками та Блумом з приводу єврейства, проте, обтяжена політикою та історією; і буде контакт з дівчиною на віддалі кількох кроків, описаний метафорично, тому навряд чи розділи були призначені викликати емоції.

“Текст може функціонувати лише на основі поєднання теми речення, теми дискурсу і теми всієї розповіді. Теми не завжди чітко окреслені, здебільшого читач має здогадатися, де прихована справжня тема, як наприклад, маємо це в романі “Улісс” Дж. Джойса” (Зубрицька, 2004: 224). Думка про функціонування тексту як єдності теми по вертикалі є прийнятною, однак, теза про здогадування читача щодо справжньої теми в романі “Улісс” потребує уточнення. Аналізований фрагмент показав взаємодію декількох тем, що однаково є важливими. Поглянемо взаємодію тем у більшому обсязі тексту. Наприклад, на початку 1-го розділу бачимо: натяк на дендизм Муллігана (завдяки оповідачеві-портретисту), його пародію католицької меси; докладніший портрет, що складає враження протилежне до денді; гіпертекст “Златоуст” історично розгорне тему меси, критики церкви і світської влади; міфологічний світогляд (гіпертекст “Одіссея” Гомера); цинічне кепкування Муллігана зі Стівена (самотність поета); пояснення власних імен і прізвищ, покидання/вигнання з дому Стівена.

Наступні діалоги додають нових тем: Ірландського моря, англійського колоніалізму, статусу ірландської літератури – “тріснутого люстерка служниці”, смерті матері Стівена, забутої ірландської мови, погляд Стівена на “Гамлета” Шекспіра, католицьку доктрину і віру, пошуки потопельника (тема суїциду). Усі ці теми в романі “Улісс” є важливими в однаковій мірі, будуть розвиватися протягом усього роману. Наприклад, тема матері. На Стівені траурний костюм, котрий не

зніматиме з себе протягом роману. І до фіналу буде повторювати: “Відпусти мене!”. Це стосуватиметься Ірландії як батьківщини, Англії як імперії, католицької церкви як світогляду, літератури як ідентичності і фіналу з натяками суїциду. Інша річ, ця тема є психологічною, а інші – громадянськими, філософськими чи політичними. Психологічна тема може видатися ближчою, “справжньою” для читача, але для автора важливо пов’язати кілька рівноцінних тем в пучок чи, краще сказати, в “потік свідомості”.

Протягом роману читач не буде знати, коли відбувся похорон матері Стівена, і чому той не виконав ритуалу, але траур носить. А протягом кількох розділів буде здогадуватися, чому батько Стівена на кладовищі не зупинився перед могилою матері; чи справді Дедал-старший зраджував своїй дружині, як думає Блум, сидючи в кафе і слухаючи його спів; чому в стані сп’яніння Стівен бачить в дзеркалі галюцинацію матері і замахується ціпком, який вранці забрав із вежі; наскільки ця сцена асоційована з “Гамлетом” Шекспіра, про котрого дискутував сьогодні в бібліотеці; чи схожий він на матір, як вважає Блум, йдучи разом вночі і дивлячись на його профіль.

Так само можна розгорнути тему батька, однак у статті обмежу її двома запитаннями: Стівен покидає вежу Мартелло, щоб, за словами Муллігана, “шукати батька” чи самоствердитися? Чому дослідники роману повторюють думку про “пошук батька” вслід за персонажем-ціпком і надають їй концептуальності?

Висновок. Естетичний предмет роману “Улісс” Дж. Джойса проявиться тоді, коли читач зможе синхронізувати власний темпоритм читання із темпоритмом мислення і відчуття персонажами, себто врегулювати швидкість відповідно уяві та розуміння; буде наповнювати смислом паузи згідно психологічної ситуації сюжету; буде готовим до зміни тем і водночас зможе утримувати в пам’яті повільний з лакунами розвиток тем; буде намагатися розуміти іронію, логічні парадокси; не уникатиме опрацювання гіпертекстів.

У статті подано ключові підходи до вироблення навичок продуктивного читання роману “Улісс” Дж. Джойса. Враховуючи, що його стильова структура відображає чи не всю літературну спадщину, то потрібно як деталізувати запропоновані підходи, так і розробляти нові.

Література:

1. Віко Дж. Б. (2017) Принципи Нової науки про спільну природу націй / Ідея твору. – Пер. з італ. І.Івашченка / *Sententiae*. XXXVI, №1. – С.109-151.
2. Габор В. (2013) Основи українського джойсознавства. Тайна його мистецького обличчя. Львів: Піраміда. С. 7–14.
3. Джойс Дж. (2015) Улісс. Пер. з англ. О. Терех та О. Мокровольський. Вид. 2-ге. – К.: Вид-во Жупанського. 736 с.
4. Зубрицька М. (2004) Homo Legens: читання як соціокультурний феномен. – Львів: Літопис, 351 с.
5. Івашченко І. (2017) Нова наука про цивільний світ. Аналітично-історичний коментар до “Ідеї твору” Джованні Баттисти Віко. Ч.1. – *Sententiae* 36:1 С. 152-165.
6. Ізер В. (1996) Процес читання: феноменологічне наближення: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис. С. 263-278.
7. Інгарден Р. (1996) Про пізнання літературного твору / Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис. С.136-163.
8. Моклиця М. (2021) Методика аналізу роману Дж. Джойса “Улісс” (Акценти Дарії Віконської) / Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 2 (95). С.67-75.
9. Ортега-і-Гасет Х. (1994) Дегуманізація мистецтва / Хосе Ортега-і-Гасет. Вибрані твори. Пер. з ісп.- К.: “Основи”. С.238-273.
10. Фізер І. (1996) Школа рецептивної естетики / Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис. С. 261-262.
11. James W. (1892) *Psychology* / Chapter XI. The Stream of Consciousness. – New-York. 151-176 p.
12. Joyce James (2022) *Ulysses*.-Penguin Classics. 1040 p.
13. Ricoeur P. (1991) *The Creativity of Language* // A Ricoeur Reader: Reflection and Imagination. University of Toronto Press. 531 p.

References:

1. Viko Dzh. B. (2017) *Pryntsypy Novoyi nauky pro spil'nu pryrodu natsiy* / Ideya tvor. – Per. z ital. I.Ivashchenka / *Sententiae*. XXXVI, №1. – S.109-151.
2. Gabor V. (2013) *Osnovy ukrayins'koho dzhoysoznavstva. Tayna yoho mystets'koho oblychchya*. L'viv: Piramida. S. 7–14.
3. Dzhoys Dzh. (2018) *Ulyss*. Per. z anhl. O. Terekh ta O. Mokrovols'kyy. Vyd. 2-he. – K.: Vyd-vo Zhupans'koho. 760 s.
4. Zubryts'ka M. (2004) *Homo Legens: chytannya yak sotsiokul'turnyy fenomen*. – L'viv: Litopys, 351 s.
5. Ivashchenko I. (2017) *Nova nauka pro tsyvil'nyy svit. Analitychno-istorychnyy komentar do "Ideyi tvor"* Dzhovanni Battysty Viko. Ch.1. – *Sententiae* 36:1 S.152-165.
6. Izer V. (1996) *Protses chytannya: fenomenolohichne nablyzhennya: Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky KhKh st.* / za red. M. Zubryts'koyi. – L'viv : Litopys. S. 263-278.
7. Ingharden R. (1996) *Pro piznavannya literaturnoho tvor* / Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky KhKh st. / za red. M. Zubryts'koyi. – L'viv : Litopys. S.136-163.
8. Moklytsya M. (2021) *Metodyka analizu romanu Dzh. Dzhoysa "Ulyss" (Aktsenty Dariyi Vikons'koyi)* / Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. Vyp. 2 (95). S.67-75.
9. Orteha-i-Haset Kh. (1994) *Dehumanizatsiya mystetstva* / Khose Orteha-i-Haset. Vybrani tvory. Per. z isp.- K.: “Osnovy”. S.238-273.
10. Fizer I. (1996) *Shkola retseptivnoyi estetyky* / Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky KhKh st. / za red. M. Zubryts'koyi. – L'viv : Litopys. S. 261-262.
11. James W.(1892) *Psychology* / Chapter XI. The Stream of Consciousness. – New-York. 151-176 p.
12. Joyce James (2022). *Ulysses*.-Penguin Classics. 1040 p.
13. Ricoeur P. (1991) *The Creativity of Language* // A Ricoeur Reader: Reflection and Imagination. University of Toronto Press.531 p.